

Haranghy Jenő színes üvegkompozíciói

Berettyóújfaluban a helyi kórház márványtermében sokszor rácsodálkoztam Haranghy Jenő üvegmozaikjaira, amelyek értékére Papp Gyula könyvtáros újságcikke hívta fel a figyelmemet 1998. október 30-án a *Bihari Hírlap* 19. számában. Onnantól kezdve szinte minden képzőművésznek elújságotam, hogy milyen nagy kulturális kinccsel büszkélkedik a kórházunk, de nem mutattak iránta nagy érdeklődést.

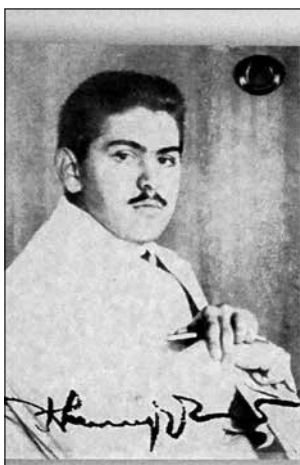
A városunkat gyakran felkereső Jakobovits Miklós Munkácsy-díjas festőművésznek, főmuzeológusnak 2004-es látogatásakor említettem a berettyóújfalui kórházat díszítő üvegmozaikot. Felcsillant a szeme, és kérte, hogy mutassam meg az alkotásokat. Jakobovits Miklós 1936. augusztus 9-én született Kolozsváron, művészeti tanulmányait a Ion Andreescu Képzőművészeti Intézetben végezte. Élete alkotó részét Nagyváradon élte le, 1965-től a Körösvidéki Múzeum képzőművészeti részlegének munkatársaként, majd főmuzeológusaként dolgozott. A magyar kulturális tárca 2003-ban tüntette ki Munkácsy-díjjal, 2010-ben a román kulturális minisztérium életműdíját, 2012-ben pedig, halála előtt,

a Magyar Érdemrend középkeresztjét vehette át.

De ki volt az a művész, aki nevének hallatára Várad neves képzőművésze vette a fáradságot, és a helyszínen nézte meg a műalkotásokat, sőt a látogatást követően megfogalmazott egy másfél oldalas ajánlást? Haranghy Jenő Debrecenben született 1894-ben, és 1951-ben halt meg Budapesten. 1915-től az Iparművészeti Iskola tanára. Tanulmányúton járt Európa számos országában és Etiópiában is. Tanítványai közé tartozott Reich Károly, Szántó Piroska, Márk Tivadar, Amerigo Tot, Horváth Endre pénztervező és Légrády Sándor bélyegtervező. Az alkalmazott grafikai műfajok (plakát, bélyeg, ex libris) mellett a művészi sokszorosító eljárásokat (rézkarc, litográfia) is művelte. A kor egyik legfoglalkoztatottabb illusztrátora volt, több mint 200 könyvhöz készített rajzokat. Több önálló műlapot adott ki, könyveket illusztrált (elsőként Kipling művét, *A dzsungel könyvét*), bélyegeket rajzolt, üveglakokat és mozaikokat tervezett, freskókat festett.

Művészetére a késő szecesszionista stílus, az erősen kontúros megoldások alkalmazása jellemző. Számos díjat nyert bel- és külföldön. 1941-ben a Múcsarnok homlokzati timpanonjának mozaikját tervezte. A *Budapest* 2006/3. számában Ráday Mihály *Békében hagyni* című cikkében azt írta róla: „Telefestette képeivel Budapestet és fél Magyarországot. Szorgalmas és tehetséges illusztrátor volt kocsmának, templomnak, kávéháznak, sörözőnek, szállodának. Hatalmas rajzainak jó része – úgy látszik – végleg elveszett. Jó részük felében-harmadában s tulajdonképpen reménytelenül vár a feltámadásra.”

A trianoni békediktátumot követően több tízezer ember egészségügyi ellátását kellett megoldani a Magyarországon maradt Biharban. Berettyóújfaluban 1928-ban létesült 106 ágyas kórház. A Gróf Tisza István Közkórház tervező építész, Csanak József így ír az elkészült beruházásról: „Minden kórteremben és nappaliban Haranghy Jenő iparművész,

Haranghy Jenő

(1894, Debrecen – 1951, Budapest)

A debreceni születésű grafikus-festőművész korának elismert művésze volt. Festményeit, ex libriseinek egy részét a magyar múzeumok (Magyar Nemzeti Galéria, Déli Múzeum) őrzik, de számos műve van magántulajdonban, illetve lappang.

Több épületdíszítő műalkotás is fűződik a nevéhez – sajnos ezek közül több elpusztult. Ma már nem áll a debreceni Angol Királynő Szálló (vagy ahogy Ady nevezte, a „Bunda”), amelyet 1929-ben a tulajdonos felújíttatott, és a helyi hagyományoknak megfelelően rendezett be. Haranghy a megrendelő felkérésére üvegfestményein és falképein a debreceni vendéglátós hagyományokat, illetve a civisvároshoz köthető történelmi pillanatokat örökítette meg.

Szerencsésen megmenekültek és ma is eredeti helyükön láthatóak a Debreceni Köztemető 1. sz. ravatalozójának üveglakjai, amelyek a művész tervei alapján készültek (1932).

főiskolai tanár tervei szerint készült, befalazott üvegmozaik falikép változtatja otthonossá a kórtermek ridegségét.” Ezek a Haranghy-munkák feltehetően a kórház 1965-ös bővítésének eredményeként kerültek az úgynevezett márványterembe.

A 2011-ben megjelent, *Berettyóújfalu az új kőkortól napjainkig* című könyvben az érdekességek között olvashatjuk, hogy „Összesen 15 kép elkészültéről van tudomásunk, melyekhez 1928-ban fogott hozzá. Jelenleg 11 lelhető fel a kórházban. Az eredetileg tematikus elrendezésben, a betegszobákban elhelyezett képek a kórház későbbi bővítésekor kialakított veradó állomás előterének – a későbbi orvosi könyvtárszoba – falába kerültek beépítésre. Jelenleg egy részük restaurálásra vár, a többit visszaépítették a Böszörményi Nagy Géza teremben”.

Jakobovits Miklós még a könyvtárrá alakított márványteremben látta az alkotásokat, amikor elkészítette az *Adalékok Haranghy Jenő művészetéhez* címmel megfogalmazott

ajánlását: „Gyermekeivéim egyik meghatározó művészeti élménye Haranghy Jenő *A rajzolás iskolája* című albuma volt. A sepsiszentgyörgyi Székely Mikó Kollégiumban Kiss Árpád rajztanáromtól kaptam kölcsön, aki 1940-ben Budapesten a Képzőművészeti Főiskolán Haranghy növendéke volt. Mi volt különleges és egyben nagyon plasztikusan érthető ebben a könyvben? A fekete-fehér album hasonló volt a ma is gyakran látható, gyerekeknek készült kifestő albumhoz. Egy bizonyos bevezető szöveggel megmutatja, hogyan kell portrét, csendéletet, aktot, felöltözött figurát, vágató lovakat egészen nagyvonalúan, a lényegre törően felvázolni, majd a másik, tükör oldalon bemutatja, hogy milyen lesz a részletes kész rajz, azaz az előbbi erőteljes vázlat hogyan alakul át részletekkel gazdagított, befejezett rajzzá. Olyan lényegre törő és friss volt ez a szemlélet, hogy 14 éves koromban hihetetlen művészi élmény volt számomra, és nagy segítségemre volt később a marosvásárhelyi művészeti iskolai tanulmányaimban. (...) Az itt látható üvegmozaikok eddig nem látott művészi technikával készültek, aminek megpróbálom leírni a lényegét. Megrajzolta az ábrázolandó témát, majd foltszerűen kivágta üvegből a különböző részleteket: ég, föld, állatfigurák stb. A kivágott üvegnek a hátlapját befestette a megfelelő színnel, majd egy sima lapra felragasztotta. Ezután fekete kontúrral, olajfestékkel az üveg lapjára megrajzolta a részleteket, pl. egy tehén részletes rajzát stb. A kontúrt úgy használta, hogy olyan hatást ért el, mint

(folytatás a következő oldalon)

Haranghy Jenő színes üvegkompozíciói

(folytatás az előző oldalról)

➤ a régi vitraloknak az ólomkerete. Művészileg két nagy hatást érzek: egyrészt Rippl-Rónai mesternek az Ernst Múzeumban és más szecessziós épületekben található üvegfestményeinél látott formakezelést és formalitást, másrészt Róth Miksa nagyon finom tónusú, gazdag színárnyalatú üvegfestményeinek a hatását.”

2006 után már kevesebb rálátásom volt a bihari kulturális örökség nyomon követésére, de szerencsére dr. Krajczárné Sándor Mária muzeológus közbenjárására 2008-ban Brutyó Mária és Mester Éva restaurátorok feltérképezték az áthelyezésre váró üvegkompozíciók állapotát: „Az üvegkompozíciók Németországban gyártott opálüvegből, ún. »csontüvegből« – fehér alapon vékony színes üvegborítással (überfang technika) – készültek. A fehér alapüveg az olykor lazúrosan alkalmazott fedőszínek élénkségét, telítettségét fokozza. A gazdag színvilág jellegzetes színei: narancssárga, citromsárga, cinóber, lila, rózsaszín, barna, kobaltkék, türkizkék, türkizöld, fűzöld, nedvzöld, olívzöld, szürke, fehér stb. és ezek számtalan árnyalata. A felületi átfestések miatt nehéz megállapítani, valójában hányféle, anyagában színezett üveget használtak. A gyárilag készített húzott síküveg lemezek fényes, sima felületűek, vastagságuk alig haladja meg a 2 mm-t.”

A Rálátás (zsákai helytörténeti, honismereti, kulturális tájékoztató) IX. évfolyamának

4. számában Sándor Mária cikkének lábjegyzetében olvasható egy érdekes hivatkozás: „Bihar vármegye kórházi bizottságának határozata (1929) 1. Hajdú-Bihar Megyei Levéltár: Bihar vármegye Közigazgatási Bizottságának iratai – Kórházbizottság iratai IV/B. 409. 1. d. 2/1929 sz. A határozat értelmében a vállalt munkadíj, 3000 pengőn (melyből 2000 P a mozaikkészítő, 1000 P pedig a tervezőé lett volna) felül még 1000 pengőt ítél meg a bizottság azzal az indokkal, hogy a képekhez szükséges legtöbb színt a németországi gyárnak külön kellett előállítani, »az anyag beszerzése annyira megrágult, hogy a tervezőnek nem jutott semmi«”.

A Haranghy-alkotások közül most már kettő a kórház folyosóján, nyolc a Bősörményi Nagy Géza teremben látható. Jakobovits Miklós sorai még most sem veszítettek aktualitásukból: „Az üvegmozaikok nagy művészi értékkel bírnak, modern szemléletű kompozíciós felépítésük csupa dinamika, ritmus és életerő. Tömörítő, sűrített rajzával lényegre törő, az állatok, a tájak kontúrjai egy belső dekoratív erőt sugároznak. A kompozíció erőteljes, szuggesztív erejével vitalitást, ritmust, dinamikát radiál felénk. Modern, összegezett formalitása pedig a '20-as, '30-as évek Magyarországon az új művészeti látás, az avantgarde újítói közé emeli az alkotót.”

Kocsis Csaba

